

Stanko Abadžić

PORTFOLIO

STANKO ABADŽIĆ

portfolio

uvod / introduction by: Marija Tonković

Nemam poruku, ne propitujem ništa, samo fotografiram.
I don't have a message, I don't question anything, I just take photographs.

sinu Srđanu / for my son Srđan

Sav svijet je pozornica na koju pojedinac unosi vlastiti mikrokozmos. Svaki ulazak doprinosi umijeću neizvjesnog življenja, ali i samospoznaji i zrenju. Zatečene prostore, likove i situacije, ovisno o intelektualnim obzorima i etičkim stavovima, a posebice čuvstvima koje nosi u sebi, oživljuje i obuhvaća na drugačiji način, uvijek iznova potvrđujući vjerodostojnost tog slavnog, univerzalno primjenljivog Shakespearovog retka.¹

Veliki gradovi su najveća zamisliva prizorišta igre života, najpoželjnija turistička odredišta neprekinute žive mizanscenske izmjene, scenski prostori tragičnih ili komičnih situacija. Stanko Abadžić poput Matoša flanerski ulazi u najpoznatije europske metropole poput Praga, Berlina, Pariza doživljavajući ih kao biće, živi organizam, pronalazeći u njima za mnoge nevidljiva mjesta emotivnih slika, nesvakidašnjih susreta izvan domašaja, malo prohodne zakutke i trgove na skućenim prostorima života.

Nije slučajno da su se svi gradovi kojima se on posvetio razvili uz obale rijeka. U Pragu je to Vltava, u Berlinu Spree te u Parizu Seine. Odrastanje na obalama Dunava čije vode stoljećima isprepliću slavenske i germanske elemente, poglavito kulturalne, imalo je na Abadžića znakovit formativni utjecaj kao i prepoznatljiv učinak u kasnijim razdobljima života. Svjesno primjenjuje obrazac prepoznavanja motiva i njihova dramaturškog razrađivanja, koje je upio još u djetinjstvu odrastajući u atmosferi multikulturalnosti i baroknom okruženju rodnog mu Vukovara, grada prepoznatljivog srednjoeuropskog konteksta.

Ruski fotoaparat *Smena 8*, koji i danas ljubomorno čuva, dobio je od oca na dar već kao petnaestogodišnjak. Radost otkrivanja i učenja tehničkih i izražajnih mogućnosti medija dijelio je s klupskim kolegama u Fotoklubu *Borovo*, izlažući na skupnim i samostalnim izložbama. Ta skromna kamera idealno bi mogla dopuniti i uklopiti se u nužni rekvizitarij koji određuje odrastanje u šezdesetima, kako je to sjajno autobiografski dočarao jedan drugi slavni Vukovarac, Pavao Pavličić, u romanu *Narodno veselje* s početkom buđenja pop kulture, prvim televizorima, gramofonima i kemijskim olovkama, vinilima... Abadžić poput svog sugrađanina zarana zacrtava svoje interese upijajući i trajno pohranjujući impresije o malim kavanama, trafikama, cimerima dućana, sve ono što čini da se osjećaš građaninom jednog ugodnog

mjesta: ... *činilo mi se da naša Parobrodska ulica odjednom postaje nalik nečemu što sam vidio u filmovima, da postaje lučka ulica Londona ili Amsterdama, a da Vukovar postaje tajanstven veliki grad, nešto kao Zagreb. I znao sam da će za mene tako i ubuduće ostati.*²

Logičan izbor onoga doba bio je odabrati solidno zanimanje. Na sugestiju gimnazijske profesorice upisao je studij germanistike, a stipendija u tada još podijeljenom Berlinu omogućila mu je usavršavanje. Po povratku u Vukovar radio je u kombinatima *Vuteks* i *Borovo* te njegovo bavljenje fotografijom, strašću samouka, godinama oscilira između profesije i hobija. Radeći, istodobno je bio i dopisnik dnevnih novina *Vjesnik* za koji je radio fotoreportaže od kojih su bile zapažene one iz Tunisa, Malte i Turske.

Početak Domovinskog rata u Hrvatskoj bio je uzrok fatalnih promjena u njegovu životu. Napustivši 1991. godine Vukovar, otišao je prvo u Njemačku, a zatim u Češku. *Da nije bilo rata, vjerojatno bih se uljuljkao u svakodnevicu, ovako je kob apatrida učinila da je mladenačku znatiželju zamijenilo poniranje u unutarnji život i razmišljanje o danima djetinjstva i mladosti, ali i doprinijela konačnom odabiru fotografije kao sudbine.*³

U tragičnim ratnim zbivanjima zauvijek su izgubljeni i nestali autentični prostori tog djetinjstva, kao i više od tri tisuće Abadžićevih arhivskih negativâ.

Tek se dolaskom u Prag 1995. godine počeo sustavno baviti fotografijom. Prag ga je prihvatio u vrijeme egzila i pružio mu utočište. Sazrijevanjem u bogatoj češkoj umjetničkoj tradiciji, Abadžić je širio i svoje žanrovske odrednice, a težište interesa prebacio je s fotoreportaže na umjetničku fotografiju. Praške kavane oduvijek su bile mjesta velike intelektualne živosti i poprišta rasprava o umjetnosti. Jedna od takvih bila je i kavana

Velryba, omiljeno okupljalište studenata Akademije FAMA koji su u njoj izlagali i svoje radove. Još kao anonimni autor, Stanko Abadžić im se nenametljivo pridružio, što je utjecalo i na njegovo umjetničko gledanje i oblikovanje. Izlagao je i u drugoj, još slavnijoj *Literarnoj kavani*, a posebno zadovoljstvo pričinjavala mu je i činjenica da su se posjetiteljima toliko svidjela dva rada te su ih odlučili prisvojiti. Vrhunsko priznanje dobio je samostalnom izložbom u domu slavnog češkog fotografa Josefa Sudeka pod znakovitim naslovom *U ogledalu života*, pretvorenom i u knjigu koja mu je otvorila vrata europskih galerija. Izborom motiva, načina gledanja, te crno-bijele tehnike, ove fotografije kao da su snimljene pola stoljeća ranije. Na tragu novog objektivizma i neorealizma 20-ih i 30-ih godina prošloga stoljeća, Abadžić je birao dijelove Praga u kojima vlada duh prošlosti, ambijente koji se nisu mijenjali. Stare ulice, izlozi, kavane, starinske frizure i na isti način odjeveni likovi u kafkijanskim vizurama stvaraju fotografije rafinirane sjete i melankolične elegancije. Intimizam autorova osobnog kadriranja Praga, naglašenog retropristupa, zaobilazi sve oznake suvremene civilizacije. Riječ je o takozvanoj “subjektivnoj dokumentarnosti” gdje fotograf-redatelj restaurira prizor s nekom namjerom, ne reporterskom, već onom ciljanog djelovanja, prebacujući faktografiju u poruku. Ovaj praški ciklus jedan je od odgovora na konceptijski izazov “fotografije poslije fotografije”. Abadžićevim fotografskim iskustvom Prag se ponovno, poslije moderne na početku prošlog stoljeća, pa tijekom i poslije Prvog svjetskog rata, ucrtava na hrvatski umjetnički atlas. Ulančava se u povijest hrvatske fotografije nastavljajući njezinu urbanu ikoniku svojom novom duhovnošću i svojim posebnim izričajem, premošćujući na taj način tradiciju i suvremenost.

Kao posebno izražen fenomen, ali i psihološki problem, nostalgija prati sve one koje je život primorao seliti iz jedne zemlje u drugu. Ciklus fotografija kojima se predstavio nakon povratka u domovinu bio je znakovitog naslova *In absentia*. U fizičkoj odsutnosti, i nemogućnosti povratka, iščezle ambijente djetinjstva autor je prepoznao u Pragu. Povezao je vukovarski Šapudl i Tynsku uličku uz Staromestske namesti te Dunav, Vuku i Vltavu. U prepoznatom baroknom okruženju i bliskom svjetonazoru on osvaja svoj prostor slobode. Nisu to sjajne imperijalne panorame metropole, već intimističke studije malih zatvorenih trgova, skrivenih dvorišta, fragmenti iz prošlog vremena kada su naši prostori dijelili zajedničku sudbinu, i kulturu i način življenja. U sljubljenosti egzaktnog i literarnog iskustva iz europskih izvora, on pronalazi radost i utjehu u tom povratku. U naručju nostalgije nastaje galerija emocija, uspomena, utisaka i slika koje žestoko pulsiraju.

Kao suvremeni nomad uvijek čezne za novim podražajima. Obuzet romantikom iskustva lutanja, ali strukturirane misli i odnjegovane kulture, koncipira “kognitivne mape” uspješno amalgamirajući tradiciju sa stilskom suvremenošću europskih razmjera. Tako su nastali urbani tematski ciklusi prepoznatljivog modela usvojenog u Pragu, ali sada već formiranog i posve definiranog samosvojnog stila kao poveznice njegovog sveobuhvatnog stvaralaštva. Iako se ogledaju kroz pluralizam gradova, korespondiraju putem zajedničkog interteksta dijeleći zajedničke citatnosti te podudarne tematsko-motivske sadržaje. Postmodernistički topos mreže vrlo je bitna sastavnica, s fokusom na proživljenom kao hipertekstom u narativnoj strukturi, koja nudi višestruko čitanje ovisno o razini upućenosti gledatelja.

Abadžićevo djelo potvrđuje misao: *(...) da bi fotografije imale smisla, moraju se vidjeti kao susreti fizičke realnosti i kreativnog ljudskog uma – ne, dakle, jednostavno kao odraz te stvarnosti na um, nego*

*kao posredni teren na kojem se susreću kao jednakopravni takmaci i partneri dviju formativnih sila, čovjeka i svijeta, od kojih svaka pridonosi svoje posebno bogatstvo...*⁴

Tradicionalno panoramsko, estetizirano viđenje metropola ustupa pred doživljajem grada kao kuće života, metafore poetike prostora predstavljenog tek krhotinama veduta poput Foucaultovih stilskih heterotopija. Abadžićeve pak fotografske heterotopije također imaju moć povezivanja vremena i prostora *ad infinitum*. Prema Foucaultu, heterotopije, stavljajući ih u odnos prema ostatku prostora, posjeduju jedinstvenu funkciju koja će se ostvariti tek djelovanjem između dva suprotna pola. Gotovo baroknim, kalderonovskim pogledom promatrano, heterotopije će stvoriti prostor privida koji će nam naposljetku otkriti kako je naizgled stvarni svijet sa svojim realnim uporištima tek jedan veći privid. Ili, analogno tome, koliko još svjetova postoji izvan teoretskog realnog svijeta Platonove pećine. S druge strane, Foucault nam pokazuje kako će heterotopije stvoriti još jedan “stvarniji” prostor, u tolikoj mjeri uređen, besprijekoran i savršen koliko je naša pojavnost manjkava. Tu dolazimo do nijekanja heterotopije privida stvarajući heterotopiju kompenzacije.

Abadžić svoju inspiraciju pronalazi pretežno u eksterijeru. U gradskim prostorima intuitivno nalazi ispunjenje obiju sastavnica svoje poetike: nostalgiju u doživljaju i bogatstvo u formalnom leksiku. Za njega je fotografija posebno umjetničko izražajno sredstvo sa svojim specifičnostima. U njegovoj percepciji realnosti nema razlike između svijeta prirode i grada, on nalazi formalna suglasja biomorfnih i industrijskih oblika.

Povratkom u domovinu nastanio se u Baškoj na otoku Krku. Slikao je primorska mjesta i gradove na otocima i obali u vansezonskim zatišjima. Nije ga zanimala lažna, varljiva slika koja traje tri mjeseca, već ogoljeli otočki život. Konstruirao je svoju sliku iščezavajućeg Jadrana koji je nekada svojim mirom i tišinom pružao utočište. Međutim, fascinacija kontinentalca morem bila je kratkotrajna. Iskustvu kozmopolita nedostajao je veliki grad te se Zagreb pokazao logičnim izborom. *Masa ljudi vas štiti upravo tako što vam omogućava da budete osamljenik.*⁵ *Abadžićev Zagreb grad je ljudi. On ne snima objekte, gradske vedute i vizure. To je Zagreb trenutka, prolaznosti. Poput prolaznika kojeg je kamera slučajno uhvatila ispred tramvaja, u prolazu. To je neponovljiv i samo njemu vidljiv, “običan” Zagreb koji je svojim okom i fotoaparatom učinio neobičnim – osobnim. On stvara svoj vlastiti fotografski odnosno duhovni itinrer kojim se kreće, bilježi ga, a ovom izložbom poziva nas da mu se pridružimo na tom putovanju.*⁶

⁴ Arnheim, Rudolf, *Novi eseji o psihologiji umjetnosti*, Matica hrvatska, Zagreb, 2008, 120.

⁵ Kiš, Patricija. “Stanko Abadžić svijetu je ponovno otkrio Prag, sada je raskrinkao i Pariz”. // *Jutarnji list*, 11. 05. 2010.

⁶ Gašparović, Miroslav. Stanko Abadžić : *Zagreb - skice za portret grada*. Zagreb : Muzej za umjetnost i obrt, 05.04. - 06.05.2012. / [Predgovor u katalogu izložbe.].

Abadžić je ranoranilac koji zna da se u jutarnjim satima nudi najbolje od grada koji se tek budi. Nema još toliko svjetla koje bi poništilo tektoniku oblika. Ulice su još prazne pa se može promišljati kompozicija slike. Rano jutro pruža sasvim drugačiju atmosferu, otkriva tlocrtne i stereometrične ritmove praznih trgova i raskrižja, njihovu metafizičku atmosferu. U Abadžićevoj percepciji posebnu vrijednost imaju sjene koje kao da zamjenjuju tvarnu predmetnost. One su već oplošteni i geometrizirani nadomjestak realnog svijeta i njihovim oblicima i ekstenzijama Abadžić očučuje i komponira fotografiju. Sjene mu omogućuju dinamiku punih i praznih formi, pozitiv i negativ prostora. Tako nas kroz ljude i mjesta koje snima uvlači u jedan otajni svijet.

Za dvomjesečnog boravaka u jednom od umjetničkih atelijera u Cité Internationale des Arts u Parizu 2010. godine nastaje ciklus *Pariz – skice za portret grada*. Koliko god puta taj fascinantni grad posjetili, shvaćamo da se nikada ne ponavlja. Uvijek je moguće otkriti nešto nepoznato, neko tajno mjesto, skriveni vrt, neprimijećene kavane, trgove koji prizivaju *Belle Epoque*, pogotovo skrenemo li tek malo s uobičajenih ruta. Upravo su događanja “iza kulisa” tog slikovitog grada zanimala Abadžića koji je svoje flanerijske impresije opisao ovako:

Bili su zimski mjeseci pa je Pariz bio reduciran, elementaran, što je samo po sebi bilo inspirativno i potaknulo neobično okruženje koje se vidi na fotografijama. Pariz se kod Abadžića, kako je to napisala Željka Čorak u katalogu istoimene izložbe, pojavljuje kao grad sjena. Tako se na slikama prepoznaju Notre-Dame, Seina, Eiffelov toranj, ali nije rečeno da su oni jače viđeni nego rekonstruirani ili zapamćeni. Oni zapravo služe kao natpisi nad izlozima. A ispod njih je pravi krajolik, koji nije sasvim od ovoga svijeta, koji je maglen i gotovo lišen ljudske prisutnosti, koji miješa živo s mrtvim i metaforu s izvornikom.⁷

Ekstremnim kutovima snimanja i aberacijom, postignutom primjenom različitih objektivâ, pokazuje izniman osjećaj za “materiju svjetla” i količinu prostora, za “izrez realnosti”, za dinamiku kompozicije, za ritam oblika, za arabesku površine. Senzibilnost za tlo grada koje izgleda poput slagalice od isklesanih kocaka njegovim fotografijama daje zrelost stilskog htijenja i snagu djelovanja, ali i predstavlja prepoznatljivu konstantu. Mjeri grad mjerom čovjeka, točnošću mjere prikazuje grad istine i poosobljuje ga vlastitim pogledom. *Zanima me što radi taj pojedinac, o čemu misli* – rekao je u jednom intervjuu te je stoga na fotografijama skoro u pravilu uvijek jedan lik, istrgnut iz epskih prizora mnoštva. Značenje njegove sjene u funkciji je ne samo udvajanja, njegovog podcrtavanja i naglašavanja, nego i za iluziju količine prostora u slici i njegovu distorziju. Iako je u funkciji atmosfere u interpretaciji, ona je “zvuk” i jeka predmeta, daje mu “očučuenost” i mistiku, ona je njegova druga realnost.

Berlinske fotografije možda su dvojako najopterećenije povijesnim sjećanjima, s jedne strane žal za fotografijama koje nije snimio u mladim danima kada su ga kao stipendista Humboldtova instituta, u tada još hladnoratovski podijeljenom Berlinu, nosili drugi interesi primjereniji dobi. Ostali su samo mentalno zapamćeni motivi kojima se sada smjerno vraća. S druge strane Abadžić kao da iskušava kako je to bilo snimati u vrijeme *Bauhaus*a i *Neue Sachlichkeit*a. Naglašene perspektive jednake oštrine u svim prostornim osima, dubini, širini i visini, omogućavaju mu najpotpuniju realizaciju fotografskog doživljaja. U komponiranju kadra koristi zadatosti akromatske fotografije i specifičnosti motiva. Na jednoj strani to je čisto likovna sintaksa gradacija sivila, kontrasta oblika i njihove svjetlonosnosti te grafizma sjena. Česta je u tim arhitekturama i ambijentima ljudska figura koja im daje mjeru i toplinu ili ulazi dinamika oblaka, s drugačijom brzinom i organskim i tavnim kontrapunktom betonskoj geometriji. *Ono što na tako precizan način upada u oči na fotografijama Stanka Abadžića nastalima u današnjem Berlinu, jest njihova antidokumentarnost. Kada i prepoznamo neke poznate znakove grada, kao što su Bundestag, Brandenburška vrata ili zgrade oko novoizgrađenoga Potsdamer Platz*a, *tada je sve što smo ranije vidjeli i po čemu smo zapamtili te berlinske ikone potisnuto na daleku marginu. Abadžić ne vidi ovaj grad kao zbroj konkretnih mjesta. Njemu gradska veduta koristi tek kao poticaj s krajnjom namjerom da sve što je na njoj poznato razgradi, raščlani na niz gotovo apstraktnih detalja.*⁸ Na drugoj strani je to tipična Abadžićeva pripovjedna osjetljivost na urbane prizore: retoriku plakata i dogodovštine u pješačkim zonama. Ovaj album jasno pokazuje Abadžićevu poetiku: grad, priroda, čovjek, u svim njihovim emotivnim i likovnim suzvučjima.

Donedavno izrazito europocentričan, Abadžić nedavno otkriva metropolu na Bosporu – Istanbul, svakako jedan od najfascinantnijih, ali i najkompleksnijih gradova na svijetu, gdje tradicija i suvremenost nisu nužno antitetični i mogu koegzistirati u tolerantnoj atmosferi otvorenoj razlikama. Prilazi mu s velikom vizualnom znatiželjom, bez predrasuda, ali s posve novim, dotad nepoznatim osjećajem. Uranja u taj svijet, uspostavlja kontakt s ljudima dalekima po načinu života, ali bliskima po gostoljubivosti. Na starim ulicama odigrava se sjajna igra svjetla i sjene te mu i ovdje karakteristična turska kaldrma pruža tako dragu geometrizaciju površine. Udivljen azijskim dijelom grada na istočnoj obali, prema vlastitom iskazu, nije mogao prestati snimati. Rezultat je kolekcija fotografija koje otvaraju prozor u jedan svijet zatvoren u vremensko-prostorni balon koji ima malo veze s urbanim ritmovima najrazvijenijih područja grada, a ipak je još uvijek jako ukorijenjen u gradsko tkivo.

Fotografirati na ulici, fotografirati jedan grad znači prepričavanje ljudi, duha i svakodnevnog života. Gledanje svake pojedine fotografije Stanka Abadžića izaziva doživljaj identičan slušanju šansone.

Zbog svoje anegdotalnosti svaka je istodobno moguće ishodište malih osobnih povijesti ili potencijalni početni kadar nekog filma. Njegov rakurs je pripovjedački. Estetskim i vremenskim perspektivama, fabulativnim i realističkim detaljima popunjava sadržaj fotografije nadograđujući je humornom demitologizacijom koja je više satira nego patos.

Analogno tomu zanimljiva su fotografova suglasja otkrića pojedinosti s epifanijama Itala Calvina koji, kao i on, prilazi gradu kao poliedru s mnogo ulaza i izlaza, mjestu sačinjenom od konzistentnosti snova, sjećanja, misli: *S gradovima je kao i sa snovima: sve što je zamislivo, može se sanjati, no i najne očekivaniji san predstavlja rebus koji skriva želju, ili pak njezino naličje, strah. Gradovi su, kao snovi, sastavljeni od želja i strahova, premda je nit njihova govora tajna, pravila su im besmislena, a svaka stvar skriva neku drugu.*⁹

U dijalogu s gradskim motivima umjetnik sugerira duhovnu vezu između fotografa i “impresija iz umirućeg grada” te kao urbano biće kroz svoje etičke stavove želi urezati u kolektivno pamćenje sjećanje na mjeru čovjeka u današnjim metropolisima koji su svi nalik jedan drugome. U vremenu sveprisutne bilbordizacije ukazuje na važnost i plastičnost “sporednih likova i prostora”. Sve što je izvan “okvira slike” deklarativni je recitator istinitog, premda paralelnog svijeta događanja kao općekulturnog naslijeđa. Parafrazirajući Tolstoja, mogli bismo utvrditi da su i gradovi kao i obitelji, sretno nalikuju jedna na drugu, a svaka nesretna obitelj nesretna je na svoj način. No, Abadžić ne bježi od sadašnjosti, naprosto dočarava suptilne detalje minulog i iščekavajućeg, jer kao što je poznato: na svijetu samo mijena stalna jest.

Nago tijelo u urbanoj scenografiji

Ženski akt vječna je tema umjetničke fotografije. Bogatstvo realizacija pokazuje neiscrpnost imaginacije u pogledu na taj temeljni motiv. Veliko je njegovo povijesno naslijeđe za svakog narednog fotografa, naslijeđe ne samo fotografija, nego i realizacija klasičnih lijepih umjetnosti. Promatran je u svim finesama od žudnje do mržnje, ostvarivan u cijelom registru od anatomskih detalja do korporalnog pejzaža. U cijeloj toj galeriji aktova, velik dio ljepote/ružnoće i fotografske *fortune* nosi sâm model, on je suaotor djela u najmanju ruku i njegov supotpisnik – posebno u suvremenoj fotografiji.

Abadžić je našao svoju slobodu u svakodnevnosti svojih žena, statista, prijateljica, a ne modela, u različitosti njihovih nesavršenosti. Slika ih u punoj figuri, u dubini ili prvom planu, frontalno ili u nekom od postranih pogleda u ravnini ili visini. Fokusira detalje i promatra ih kao prostranije ili detaljnije izreske tjelesne tektonike koja nastaje različitim položajima i dijelovima tematskih atributa. Dok su puni aktovi promatrani u neutralnoj dnevnoj rasvjeti i neizbježno su deskripcija, u kadriranju detalja osvjetljenje je iz nižih izvora, izvlačeći plastiku i kompoziciju volumena. Putovanje prema aktu i po njemu je kao portretiranje i modeliranje.

Po vlastitom iskazu žene doživljava *na način kao što su one bile*

*inspiracija slikarima u impresionizmu. Posao nije bio lak, na temu je snimljeno mnogo toga, najviše sam se znojio jer je tanka linija između postizanja maksimalne estetike ili vulgarnosti.*¹⁰ Jedna od posebnosti Abadžićevog ženskog akta je i njegovo stavljanje u korespondenciju s okolinom, što mu omogućava neiscrpnu formalnu kombinatoriku i poetsku asocijativnost. Nago tijelo u urbanoj scenografiji, skriveno u svojoj intimi: na balkonu, u dvorištu, u neočekivanim kontrastima s ambijentom, pobuđuje razmišljanja o otuđenosti i nostalgiju za izgubljenom slobodom ili potencira osjećanje nestvarnosti koje izazivaju neobični nalazi i mizanscene na periferiji, na obalama šljunčara, ivicama livada. Kada slika u prirodi, drugi je doživljaj. Fotografira akt naglašavajući panteistički osjećaj jedinstva i radosti. Akt nadopunjuje prirodu i obratno. Herojizira ga dubokom perspektivom jablanova, intimizira rašljama stabla kroz koje gleda kupaćicu. Od akta pravi ukras poležući ga ispod rascvale krošnje ili uzdiže kao stručak iz visoke trave. Postoji još jedna specifičnost Abadžićevog akta, a to je njegovo stavljanje u humorni kontekst. Neočekivani sudar s nekim detaljem inventara stola ili odjeće dobroćudno je zamjećivanje punoće života interijera. Pa i u domu je Abadžićev “trenutak” komponiran, dovoljno je vidjeti pomak pravokutnika kade u formatu slike ili umnažanje pogleda nagibom ogleдалa. Katkad je i traženo retrogradan: u frizuri, igri i izboru šešira, u “prirodnosti” tijela. Pa ipak, i u ovoj tematskoj cjelini prepoznaje se njegov fotografski rukopis u isticanju geometrizacije, u sinusoidalnosti aktova.

MARGINALIJE

Ponukan knjigom *Znakovi pokraj puta* Ive Andrića koja mu je osvijestila kako male stvari mogu pokrenuti velike misli, nastaju fotografije na marginama tematskih ciklusa, izvan nekog projekta. Otkidajući ih iz konteksta, kadriranjem im daje novi značaj i život. One se same

grupiraju u podskupove, logikom motiva, stila, osjećanja. Abadžić, na primjer, svjesno ulazi u formalni rječnik *Nove predmetnosti* (što bi u ovoj konkretnoj prigodi bio prikladniji izraz nego *Nova stvarnost*), vjerno gotovo do citatnosti. Međutim, druge fotografije na istoj roli, aludirajući takvom sintagmom na vremenski bliske, ali raznorodne snimke, pokazuju da su radovi u duhu povijesne *Nove predmetnosti* samo “stilske vježbe” – ulaženje u duh i leksik jednog izraza koji je bio samo okvirno kodificiran, a koheziju mu je davala posebna senzibilnost i svijet poraća dvadesetih godina. Minimumom sredstava, u jednom snimku, postiže originalnu sintezu sa snažnom porukom. Pokazujući jasnu vezu između velikog i malog u stvorenom svijetu, na svoj način doprinosi najvažnijem zadatku s kojim smo danas suočeni: zapamtiti duboki smisao sadašnjosti – u životu, umjetnosti i tehnologiji – koji se sastoji u stremljenju za novim jedinstvom.

Abadžićeva fotografija prije je očučuenje *novopredmetne* situacije sto godina kasnije negoli njena reinkarnacija. Nastaje neki poetski ne-realizam pun kulturoloških asocijacija. Privlače ga suburbana područja ili mjesta tišine i opuštanja, poslije ili prije njihovog žagora. Puste kavanske terase i prazni stolovi, tragovi prolaska i prisutnosti cirkusa, fantastičnog bestijarija, u Abadžićevoj interpretaciji sjedinjavaju reminiscencije na razdoblja snažnih “htijenja” i topose posebnih stilistika s recentnim post-neorealističkim filmskim sekvencama: bauhausovsku materičnost (fotografskog medija!) i

⁷ Čorak, Željka. *Pariz : skice za portret grada*. Zagreb : Glipoteca HAZU, 2010. / [Predgovor u katalogu izložbe].

⁸ Maković, Zvonko. “Kaleidoskop” : Bilješka o berlinskim fotografijama Stanka Abadžića. U : *Stanko Abadžić : Berlin : skice za portret grada*. Zagreb : HDLU, 14.06. – 29.06.2011. / [Katalog izložbe].

⁹ Calvino, Italo. Nevidljivi gradovi. Zagreb : Ceres, 1998.

¹⁰ Sutlić, Korana. Žene kako su ih gledali stari majstori. // Globus. Internetsko izdanje (2009). URL : <http://globus.jutarnji.hr/kultura/zene-kako-su-ih-gledali-stari-majstori>. (12.04.2014.).

prašku intimu, felinijevske periferijske sudare i postulate američke “nove topografije”. Na ove fotografije, kao stilska odrednica, mogao bi se primijeniti alternativni izraz za slikarstvo – “magični realizam”.¹¹

DERIVIRANJE FOTOGRAFSKE POETIKE

U sučeljavanju bijelog i crnog, svjetla i tame odvija se trajna drama subjektivnih osjećaja koja pronalazi vizualne ekvivalente u materijalnom svijetu. Za vizualizaciju tih unutarnjih previranja idealnom se pokazuje crno-bijela fotografija, čije vrijednosti u smislu bogatstva polutonova, kontrapunktiranja svjetla i sjenki, autor majstorski zna

¹¹ Roh, Franz. *Nach-Expressionismus : Magischer Realismus : Probleme der neuesten europäischen Malerei*. Leipzig: Klinkhardt & Biermann, 1925., str. 119-120.

iskoristiti. Taj osjećajno usmjeren, naizgled dokumentarni realizam u konačnici vodi do metafore. Kao zrcalo okrenuto nutrini, duhovnom životu, koji se izražava kroz naizgled marginalne svakodnevne prizore.

Delikatnim instrumentom neopipljivim i neuhvatljivim elementom svjetla, kojim sjajno vlada, na pronađenu temu, varirajući tonalitete, gradi kompoziciju kojom dočarava priču, istodobno intimnu i univerzalnu. Iskustvo ga je naučilo biti svjedokom bez uplitanja, bez prilagođavanja stvarnosti i pojavnosti grada, pa ipak ima tu sposobnost uvući gledatelja u vlastiti, subjektivni doživljaj.

On zna da trenutkom okidanja snimljeni prizor postaje prošlost, kako je to osvijestio Roland Barthes, pa samo produžuje vremensku perspektivu. To je njegov kreativni odgovor na sudbinsku povezanost fotografije i stvarnosti. S jedne strane objektiva nastao je beskrajn fundus fotografskog znanja, a s druge strane nalazi se svijet u stalnoj mijeni. Svaka fotografija postaje unikatna jer se u istu rijeku ne može stati dva puta. Fotografranje je ponajprije instrument znanja. U ambijentiranju i vizualizaciji Abadžić je razradio morfologiju zasnovanu na naslijeđu svog uzora Henrija Cartiera-Bressona. U tom tragu iščitavamo raznovrsnost Abadžićevih prostornih zahvata i perspektiva, njegove plošne i prostorne geometrije, njegovu sceničnu senzibilnost, dijalog amorfnih i poliedričnih volumena, suživot krivulja i pravaca, estetiku svjetla i sjene te konačno: osjećaj za “odlučujući trenutak” okidanja u kojemu će se simultano i trenutačno objediniti značaj i organizacija prizora.

Marija Tonković

All the world's a stage, and the individual brings his own microcosm onto it. Each entrance contributes to the art of uncertain living, but also to self-knowledge and maturation. In accordance with his intellectual horizons and ethical standpoints, but most of all with his inmost feelings, he enlivens the found spaces, characters and situations, and encompasses them in a different way, confirming time and again the validity of Shakespeare's famous and universally applicable line.¹

The great cities are the largest settings of the game of life imaginable, the most desirable touristic destinations of an uninterrupted, vibrant *mise-en-scène* alteration, the scenic spaces of tragic or comic situations. Like Matoš, Stanko Abadžić enters as a *flâneur* the most distinguished European metropolises such as Prague, Berlin, and Paris. He experiences them as beings, as living organisms, and he finds therein places of emotional images invisible to many, places of remarkable encounters just out of reach, barely accessible remote corners and squares in confined spaces of life.

It is no accident that all cities he focused on have sprung forth on the banks of a river. In Prague, it is Vltava, in Berlin Spree, and in Paris – the Seine. Growing up on the banks of the Danube – the waters of which have been intertwining Slavonic and Germanic elements, especially cultural, for centuries – had a distinct formative influence on Abadžić, as well as a marked effect in the later stages of his life. He deliberately applies the pattern of recognizing motives and elaborating them as a dramaturge, motives he was imbued with back in his childhood, being raised in a multicultural atmosphere and baroque environment of his native Vukovar, a town with a recognizable Middle-European context.

The Russian *Smena 8* camera, which he is very protective of to this day, was given to him by his father as a gift at the age of fifteen. He shared the joy of discovering and learning the technical and expressive possibilities of the medium with his colleagues at Photo Club *Borovo*, taking part in group and one-man exhibitions. This modest camera may be an ideal complement and fit to the necessary requisites typical of growing up in the sixties, as depicted brilliantly in the autobiographic novel *Popular Revelry* by another renowned Vukovar-born, Pavao Pavličić, alongside the initial awakening of pop-culture, the first television sets, gramophones and ballpoint pens, vinyls... Like his

¹ “All the world's a stage, / And all the men and women merely players. / They have their exits and their entrances, / And one man in his time plays many parts”, William Shakespeare, As You Like It, Act II, Scene 7.

fellow-citizen, Abadžić mapped out his lines of interest early, absorbing and permanently storing away impressions of small cafés, newsstands, shop signs, of everything that makes one feel like an inhabitant of a homely place. ... *it seemed to me that our Steamboat Street suddenly turned into something I had seen in the movies, into a port street of London or Amsterdam, while Vukovar turned into a mysterious big city, somewhat like Zagreb. And I knew that, for me, it would be for good.*²

The logical choice at the time was to pick a steady occupation. Following a high school teacher's suggestion, he went for a degree in German language and literature, and a stay in (at the time still divided) Berlin on a scholarship enabled him to perfect his mastery of the language. Upon his return to Vukovar, he found employment at the *Vuteks* and *Borovo* combines, and his pursuit of photography, with the passion of an autodidact, oscillated for years between a vocation and a hobby. In addition to his regular job, he worked as a correspondent for the *Vjesnik* daily, producing photo reportages, most notably from Tunisia, Malta and Turkey.

The beginning of the Croatian Homeland War brought about fatal changes in his life. After leaving Vukovar in 1991, he first went to Germany, then to the Czech Republic. *If it weren't for the war, I would probably have been lulled into the routine of everyday life. Instead, the ill fate of a stateless person replaced youthful curiosity with immersion into his inner life and reflection on the days of childhood and youth, but it also contributed to the ultimate choice of photography as his destiny.*³ In the tragic events of the war, the authentic spaces of Abadžić's childhood were lost forever, they disappeared along with his archive of more than three thousand negatives.

² Pavličić, Pavao. *Narodno veselje* (Popular Revelry). Zagreb : Mozaik knjiga, 2013.
³ Kiš, Patricija. “Stanko Abadžić svijetu je ponovno otkrio Prag, sada je raskrinkao i Pariz” (Stanko Abadžić re-presented Prague to the world, now he has also unveiled Paris). // *Jutarnji list*, 11. 05. 2010..

It was only in 1995, upon arriving to Prague, that he systematically engaged with photography. Prague welcomed him in the time of exile and provided a haven. Whilst maturing in the rich Czech artistic tradition, Abadžić expanded his scope in terms of genre, and shifted the focus of interest from photo reportage to art photography. The Prague coffee houses have always been places of great intellectual vigour and arenas of debate about art. One such was the coffee house *Velryba*, the favourite gathering place of students of the FAMA academy, who even exhibited their works there. While he was still an anonymous author, Stanko Abadžić unobtrusively joined them, and this influenced his artistic point of view and formation. He also held exhibitions in another, even more famous coffee house, Literární kavárna, and he derived particular pleasure from the fact that the guests liked two of his works so much that they decided to appropriate them. Major recognition came his way through the one-man exhibition in the home of illustrious Czech photographer Josef Sudek under the telling title *In the Mirror of Life*, which resulted also in a book that gained him access to European galleries. In terms of the chosen motives, the viewpoints and the black and white technique, these photographs seem to be taken half a century earlier. Along the lines of new objectivity and neorealism of the 1920s and 1930s, Abadžić singled out the parts of Prague immersed in the spirit of the past, the never-changing ambiances. Old streets, shop windows, coffee houses, outmoded haircuts and similarly clothed characters in Kafkaesque slants create photographs of refined wistfulness and melancholic elegance. The intimist approach of the author's personal framing of Prague in a pronounced retro-approach evades all the marks of contemporary civilisation. This is the so-called "subjective documentary quality", where the photographer-director restores a scene with a specific intent, not of reporting, but of producing a desired effect, turning factography into a message. This Prague cycle is one of the answers to the conceptual challenge of "photography after photography". Abadžić's photographic experience puts Prague back on the Croatian artistic map after Modernism in the early 20th century as well as during and after WWI. It is concatenated into the history of Croatian photography, adding to its urban iconics with a new spirituality and a special mode of expression, thus throwing a bridge over tradition and contemporaneity.

As an especially marked phenomenon, but also as a psychological problem, nostalgia accompanies all those forced by life to move from one country to another. The cycle of photographs that served as his presentation upon return to his homeland bore a telling title: *In absentia*. Physical absence and the impossibility of return made the author recognize the vanished childhood ambiances in Prague. He established a link between the Vukovar Šapudl and Týnská ulička by the Staroměstské náměstí, and between the Danube, Vuka and Vltava. In the recognized baroque surroundings and the familiar worldview, he conquers his space of freedom. The photographs are no sparkling imperial panoramas of the metropolis, but intimist studies of small closed-up squares, hidden backyards, fragments from a time gone by when our spaces shared a common destiny, as well as a culture and a way of life. In the amalgamation of exact and literary experience, this return gives him joy and comfort. Nostalgia gives birth to a gallery of fiercely pulsating emotions, memories, impressions and images.

As a modern-day nomad, he always craves new stimuli. Obsessed by the romantic experience of wandering, but with structured thought and refined culture, he conceives "cognitive maps" in successful amalgamation of tradition with stylistic contemporaneity on the European scale.

This accounts for the creation of urban thematic cycles according to the recognizable model adopted in Prague. Now, however, his distinct style is already formed and fully defined as a link across his all-embracing creative endeavour. Although they are reflected through the pluralism of cities, they correspond with one another through a joint intertext, sharing common citationalities and parallel contents with regard to theme and motive. The postmodernist topos of network is a very important component, with focus on the directly experienced as hypertext in the narrative structure, which offers multiple readings depending on the spectator's level of conversance.

Abadžić's work bears out the thought: (...) *in order to make sense of photographs, one must look at them as encounters between physical reality and the creative mind of man – not simply as a reflection of that reality in the mind, but as a middle ground on which the two formative powers, man and world, meet as equal antagonists and partners, each contributing its particular resources...*⁴

The traditionally panoramic, aestheticized view of metropolises makes way for the perception of the city as a house of life, a metaphor of the poetics of space represented by mere fragments of *vedute* such as Foucault's stylistic heterotopias. Abadžić's own photographic heterotopias also have the power of connecting time and space *ad infinitum*. According to Foucault, heterotopias, placed in a relation with the rest of space, have a unique function which will only be realized through interaction of two opposite poles. Viewed from an almost baroque, Calderonesque perspective, the heterotopias will create a space of illusion which will ultimately reveal to us that the seemingly real world with its real footholds is nothing but a greater illusion. Or, by analogy, how many more worlds there are outside the theoretical real world of Plato's cave. On the other hand, Foucault shows us how heterotopias will create another, "more real" space, as ordered, flawless and perfect as our manifestation is flawed. Here we come to negation of a heterotopia of illusion by creating a heterotopia of compensation.

Abadžić is primarily inspired by exterior settings. In urban spaces he intuitively finds fulfilment of both components of his poetics: nostalgia in the impression and affluence in the formal lexicon. To his mind, photography is a special means of artistic expression with its own typical traits. In his perception of reality, there is no difference between the world of nature and the city. He detects formal congruence between biomorphic and industrial forms.

Upon returning to his homeland, he took up residence in Baška on the island of Krk. He photographed the seaside towns and cities on the islands and the coast in the off-season lull. His interest was not attracted by the false, deceptive image which

lasts three months, but by the island life laid bare. He constructed his own image of the evanescent Adriatic, which once upon a time offered

⁴ Arnheim, Rudolf. *New Essays on the Psychology of Art*. Berkeley and Los Angeles : University of California Press, 1986., pg. 112.

a haven with its peace and quiet. But the inlander's fascination with the sea was short-lived. Due to his cosmopolitan experience, he felt the lack of a big city, and Zagreb proved to be the logical choice. *The mass of people protects you precisely by enabling you to be a loner.*⁵ *Abadžić's Zagreb is a city of people. He does not photograph buildings, city vedute and vistas. It is a Zagreb of the moment, of transience. Like a passerby accidentally captured by the camera in front of a tramway, in passage. It is a unique Zagreb, visible only to him and "ordinary", which his eye and his camera have made extraordinary – personal. He creates his own photographic, i.e. spiritual, itinerary wherein he moves, which he notes down, and this exhibition is his invitation to us to join him on this journey.*⁶

Abadžić is an early riser who knows that the morning hours offer the best of the city about to wake up. There is not yet enough light to annul the tectonics of forms. The streets are still empty, so he can give careful thought to the composition of the picture. The early morning provides a completely different atmosphere, uncovering the ground-plan and stereo-metric rhythms of deserted squares and crossroads, as well as their metaphysical atmosphere. In Abadžić's perception, shadows have a special value, they seem to replace the material objectivity. They are a surrogate of the real world, already made planar and geometrized, and Abadžić makes use of their forms and extensions to create the defamiliarization effect in composing a photograph. Shadows allow him the dynamics of full and empty forms, of the positive and the negative of space. In this way, he drags us into a mysterious world through people and places caught by his camera.

The cycle *Paris – Sketches for a Portrait of the City* was created in 2010, during a two-month stay at one of the artistic ateliers in Cité Internationale des Arts in Paris. However often we visit this fascinating city, we realize that it never repeats itself. It is always possible to discover something previously unknown, some secret place, a concealed garden, unnoticed coffee houses, squares reminiscent of the *Belle Epoque*, especially if we take but a little detour off the habitual routes. Abadžić was interested precisely in the events "behind-the-scenes" of the picturesque city. He described his *flânerie*-impressions as follows: *It was during the months of winter, and so Paris was reduced, elementary, which was inspiring in and of itself, and stimulated the unusual surroundings visible in the photographs.* With Abadžić, as written by Željka Čorak in the catalogue of the eponymous exhibition, *Paris emerges as a city of shadows. Thus Notre-Dame, the Seine and the Eiffel Tower are recognizable in the pictures, but they are not necessarily seen more strongly than they are reconstructed or remembered. In fact, they fulfil the purpose of signs above shop windows. And beneath them is the true landscape, which is not completely of this world, which is misty and almost devoid of human presence, which blends the animate with the inanimate and metaphor with the original.*⁷

⁵ Kiš, Patricija. "Stanko Abadžić re-presented Prague to the world, now he has also unveiled Paris". Zagreb : *Jutarnji list*, 11.05.2010.

⁶ Gašparović, Miroslav. "Stanko Abadžić : Zagreb – skice za portret grada" (Stanko Abadžić : Zagreb – Sketches for a Portrait of the City). Zagreb : Muzej za umjetnost i obrt, 05.04. - 06.05.2012. / [Foreword in the exhibition catalogue.].

⁷ Čorak, Željka. *Pariz – skice za portret grada* ("Paris – Sketches for a Portrait of the City"). Zagreb : Gljptoteka HAZU, 2010. / [Foreword in the exhibition catalogue.].

Extreme shot angles and aberration achieved through application of different lenses testify to his exceptional feel for the "matter of light" and the quantity of space, for the "cut-out of reality", the dynamics of composition, the rhythm of form, and the arabesque of surface. One of his distinctive constants is a sensibility for the surfaces of city streets, like puzzles consisting of carved-out cubes, which endow his photographs with a maturity of stylistic deliberation and the strength of action, but they also represent a recognizable constant. He measures the city by the human measure, he depicts the city of truth through exactitude of measure and personalizes it by his own vantage point. *I'm interested in what this individual is doing, what he's thinking about*, he stated in an interview. Accordingly, in all but a few photographs there is a single figure torn out of the epic scenes of the multitude. Its shadow is significant not only in terms of duplication, of underlining and emphasizing it, but also in creating an illusion of the quantity of space in the picture and a distortion thereof. Although it is instrumental to the atmosphere in the interpretation, it is the "sound" and the echo of the subject, it provides it with the "defamiliarization effect" and mystique, it is its other reality.

In a twofold way, the Berlin photographs may be the ones most burdened with historical memories. On the one hand, there is regret over the photographs he did not take in his youth, when he attended the Humboldt University on a scholarship in a Berlin still marked by Cold-War division, and was swept away by other preoccupations more fitting to his age. All that remains are the mentally memorized motives which he now unassumingly returns to. On the other hand, Abadžić seems to assess how it was to take photographs in the time of Bauhaus and Neue Sachlichkeit. The pronounced perspectives of equal sharpness in all spatial axes, depth, width and height, allow him the most complete realization of the photographic experience. In composing the frame, he makes use of the givens of achromatic photography and the peculiar character of the motives. On the one hand, it is a purely visual syntax of gradations of grey, of contrast of forms and their light-bearing quality, and of the graphism of shadows. The human figure is frequently present in those architectures and ambiances, giving them measure and warmth, or else the dynamics of clouds are introduced, with a different speed and an organic and material counterpoint to the geometry of concrete. *The thing that catches the eye in such a precise way in Stanko Abadžić's photographs created in present-day Berlin is their anti-documentary character. Even when we recognize some well-known landmarks of the city, such as Bundestag, the Brandenburg Gate, or the buildings around the redeveloped Potsdamer Platz, all that we saw earlier and that those icons of Berlin were remembered by is pushed to the outer margin. Abadžić does not perceive this city as a sum of actual places. He utilizes the city veduta only as an incentive with the ultimate intent of decomposing all that is known in it, of breaking it down to a series of almost abstract details.*⁸ On the other

⁸ Maković, Zvonko. "Kaleidoskop" : Bilješka o berlinskim fotografijama Stanka Abadžića (Kaleidoscope : Note on Stanko Abadžić's Berlin Photographs). U : "Stanko Abadžić : Berlin – skice za portret grada" (In : "Stanko Abadžić : Berlin – Sketches for a Portrait of the City"). Zagreb : HDLU, 14.06. - 29.06.2011. / [Foreword in the exhibition catalogue.].

hand, it is Abadžić’s typical narrative sensitivity to urban scenes: to the rhetoric of posters and all sorts of interesting goings-on in pedestrian zones. This album clearly demonstrates his poetics: the city, nature, man, in all their emotive and visual harmonies.

Until recently, Abadžić was markedly Europocentric, but of late he discovered the metropolis on the Bosphorus – Istanbul. It is assuredly one of the most fascinating, but also one of the most complex cities in the world, where tradition and contemporaneity are not necessarily antithetical, and they can coexist in a tolerant atmosphere open to differences. He approaches it with great visual curiosity, with no prejudice, and with a completely new, hitherto unknown feeling. He immerses himself in that world, establishing contact with people that are distant in their way of life, but close in their hospitality. A brilliant interplay of light and shadow takes place in the ancient streets, and the typical Turkish cobbled pavements present him with the geometrization of surface he is so fond of. According to his own statement, he was so amazed by the Asian part of the city on the east coast that he could not stop taking photographs. The result is a collection of pictures that open a window into a world enclosed in a temporal-spatial balloon, which has little to do with the urban rhythms of the most developed areas, but is nonetheless very much rooted in the tissue of the city.

To take photographs in the street, to photograph a city, means to retell the people, the spirit, and everyday life. Contemplating on Stanko Abadžić’s every single photograph evokes an impression similar to listening to a French *chanson*. Due to its anecdotal character, each of them is simultaneously a possible starting point of small personal histories, or a potential opening frame of a movie. His camera angle is one of a narrator. He fills the contents of the photograph with aesthetic and temporal perspectives, with fabulative and realistic details, complementing it with humorous de-mythologization which is satire rather than pathos.

By analogy, there are interesting congruities between the photographer’s uncovering of details and the epiphanies of Italo Calvino, who also approaches the city as a polyhedron with many entrances and exits, a place made of consistency of dreams, memories, thoughts: *With cities, it is as with dreams: everything imaginable can be dreamed, but even the most unexpected dream is a rebus that conceals a desire or, its reverse, a fear. Cities, like dreams, are made of desires and fears, even if the thread of their discourse is secret, their rules are absurd, and everything conceals something else.*⁹

In a dialogue with urban motives, the artist suggests a spiritual bond between the photographer and “impressions from a dying city”. As an urban being, he seeks to engrave in the collective memory, by means of his ethical views, the recollection of the human measure in present-day metropolises, which are all alike. In the era of the omnipresent billboard, he points to the importance and plasticity of “secondary

characters and spaces”. Everything that is outside the “picture frame” is a declarative disclaimer of the true, yet parallel world of events as universal cultural heritage. To paraphrase Tolstoy, we might contend that cities are like families: the happy ones resemble one another, while each unhappy family is unhappy in its own way. But Abadžić does not evade the present. He simply depicts the subtle details of the bygone and waning, for, as is well known: The only constant in the world is change.

The Naked Body in Urban Scenery

The female nude is the perennial theme of art photography. The abundance of realisations demonstrates the inexhaustibility of imagination with regard to this fundamental motive. It presents each successive

photographer with a great historical legacy, not only in terms of photographs, but also in terms of classical fine arts. It is observed in every possible finesse, from desire to hate, and realized in the entire range from anatomic detail to corporeal *paysage*. Throughout this gallery of nudes, the beauty/ugliness and the photographic *fortune* have largely to do with the model itself, which is a co-author of the work at the very least, and its co-signatory – particularly in contemporary photography.

Abadžić has found his freedom in the quotidian character of his women, walk-ons, friends, and not models, in the variety of their imperfections. He photographs them in full shot, either some distance from the camera or up close, frontally or from a side angle with respect to plane or height. He brings details into focus and observes them as more spacious or more detailed cut-outs of physical tectonics created by various positions and parts of thematic attributes. While full-shot nudes are observed in neutral daytime lighting and are inevitably a description, in the framing of details the lighting comes from lower sources, stressing the plasticity and composition of the volume. The journey toward the nude and across it is akin to portrait-making or modelling.

In his own words, he perceives women *in the way they inspired painters in impressionism. The task was not easy, many shots of this particular kind have been taken, and my primary concern was to tread the fine line separating the achievement of the aesthetic maximum from vulgarity.*¹⁰

One of the special traits of Abadžić’s female nude is the fact that he puts it in a correspondence with the surroundings, thus making possible an inexhaustible wealth of formal combinations and poetic associations. In an urban setting, concealed in its intimacy – on the balcony, in the backyard, in unexpected contrasts with the ambience – the naked body gives rise to musings on alienation and to nostalgia for lost freedom, or else it enhances the sense of unreality caused by unusual findings and *mise-en-scènes* at the periphery, on gravel

banks or the edges of meadows. When he takes shots in nature, the experience is different. He photographs the nude stressing the pantheist feeling of unity and joy. The nude complements nature, and vice versa. He gives it a heroic quality by means of a deep perspective of poplars, or an intimate one by means of forking tree-branches through which he observes the bathing model. He turns the nude into an adornment by having it lie down beneath a blossoming tree-crown or rise out of tall grass like a sprig of flowers. There is one more trait typical of Abadžić’s female nude, namely its placement in a humorous context. The unexpected collision with a detail among the inventory of table or clothing is a good-natured acknowledgment of the fullness of life of interior settings. Even Abadžić’s homely “moment” is composed. One need only consider the shift of the bathtub rectangle within the format of the picture or the multiplication of vantage points by the slant of the mirror. Sometimes he is deliberately retrograde: in the haircut, the play and choice of a hat, the “naturalness” of the body. Still, even in this thematic section his photographic handwriting is recognizable in the emphasis put on geometrization and in the sinusoidal quality of the nudes.

MARGINALIA

Incited by Ivo Andrić’s book *Signs along the Road*, which made him realize how little things can give rise to great thoughts, he created photographs on the margins of thematic cycles, outside a particular project. Taking them out of context, he endows them with new significance and life by means of framing. They group themselves into subsets according to the logic of motive, style, and feel. For example, Abadžić consciously enters the formal vocabulary of the *New Objectivity* (which, in this particular instance, is a more apt designation than *New Reality*), faithful almost to the point of citationality. But other photographs on the same roll, alluding by such a syntagm to temporally close, but heterogeneous shots, show that the works in the spirit of the historical *New Objectivity* are mere “exercises in style”: entering the spirit and lexicon of an expression which was only approximately codified, and which owed its cohesion to the special sensibility and the post-war world of the twenties. With a minimum of means he achieves an original synthesis with a powerful message. By demonstrating the evident connection between the large and the small in the created world, he contributes in his own way to the most important task we are faced with today: to remember the deep meaning of the present – in life, art and technology – which consists of aspiration for a new unity.

Abadžić’s photography is a defamiliarization of the *New-Objectivity* situation a hundred years later rather than its reincarnation. A poetic non-realism full of culturological associations is created. He is attracted to suburban areas, or to places of silence and relaxation, before or after their clamour. In Abadžić’s

interpretation, vacant coffee shop terraces and empty tables, traces of passage and presence of a circus, a fantastic bestiary, bring together reminiscences of periods of strong “cravings” and the topoi of special stylistics with recent post-neorealist film sequences: the Bauhausesque materiality (of the photographic medium!) and the Prague intimacy, the Felliniesque periphery collisions, and the postulates of the American “new topography”. An alternative term for painting, “magical realism”,¹¹ may be a stylistic determinant applicable to these photographs.

DERIVATION OF PHOTOGRAPHIC POETICS

In the confrontation of white and black, of light and dark, a permanent drama of subjective feelings unfolds, and it finds visual equivalents in the material world. Black and white photography proves to be the perfect medium for visualising this internal turmoil, and the author masterfully makes use of its values in terms of the rich variety of shades and of counterpointing light and shadows. This emotionally driven, seemingly documentary realism ultimately results in a metaphor. Like a mirror turned on the inside, on spiritual life, which is expressed through seemingly marginal everyday scenes.

By means of the delicate instrument which is the intangible and evasive element of light, and which he commands brilliantly, applied to a found subject, through variation of tonality, he constructs a composition which depicts a story both intimate and universal. Experience has taught him how to be a non-interfering witness, with no adaptation of reality and the outward appearance of the city, but he has the ability nonetheless to draw the spectator into his own, subjective impression.

He knows that, the moment it is taken, the photographed scene becomes the past, according to the insight of Roland Barthes, and so he merely extends the temporal perspective. It is his creative response to the fateful connection between photography and reality. On one side of the lens, an endless hoard of photographic knowledge is created, while on the other, there is the ever-changing world. Each photograph becomes unique, for one cannot step in the same river twice. The art of photography is first and foremost an instrument of knowledge. In creating ambience and in visualisation Abadžić has worked out a morphology based on the legacy of his role model Henri Cartier-Bresson.

Along those lines we detect the diversity of Abadžić’s spatial interventions and perspectives, his planar and spatial geometry, his scenic sensibility, the dialogue between amorphous and polyhedral volumes, the coexistence of curves and straight lines, the aesthetics of light and shadow, and finally: the keen feeling for the “decisive moment” of taking a photograph that will simultaneously and momentarily blend the significance and organisation of the scene.

Marija Tonković

⁹ Calvino, Italo. *Invisible Cities*. New York : Harcourt, 1978., pg. 44.

¹⁰ Sutlić, Korana, <http://globus.jutarnji.hr/kultura/zene-kako-su-ih-gledali-stari-majstori>; accessed on 12.04.2014.

¹¹ Roh, Franz. *Nach-Expressionismus : Magischer Realismus : Probleme der neuesten europäischen Malerei (Post-Expressionism : Magical Realism : Problems of the Newest European Painting)*. Leipzig : Klinkhardt & Biermann, 1925., pg. 119-120.

PRAG
PRAGUE

PARIZ
PARIS

ZAGREB

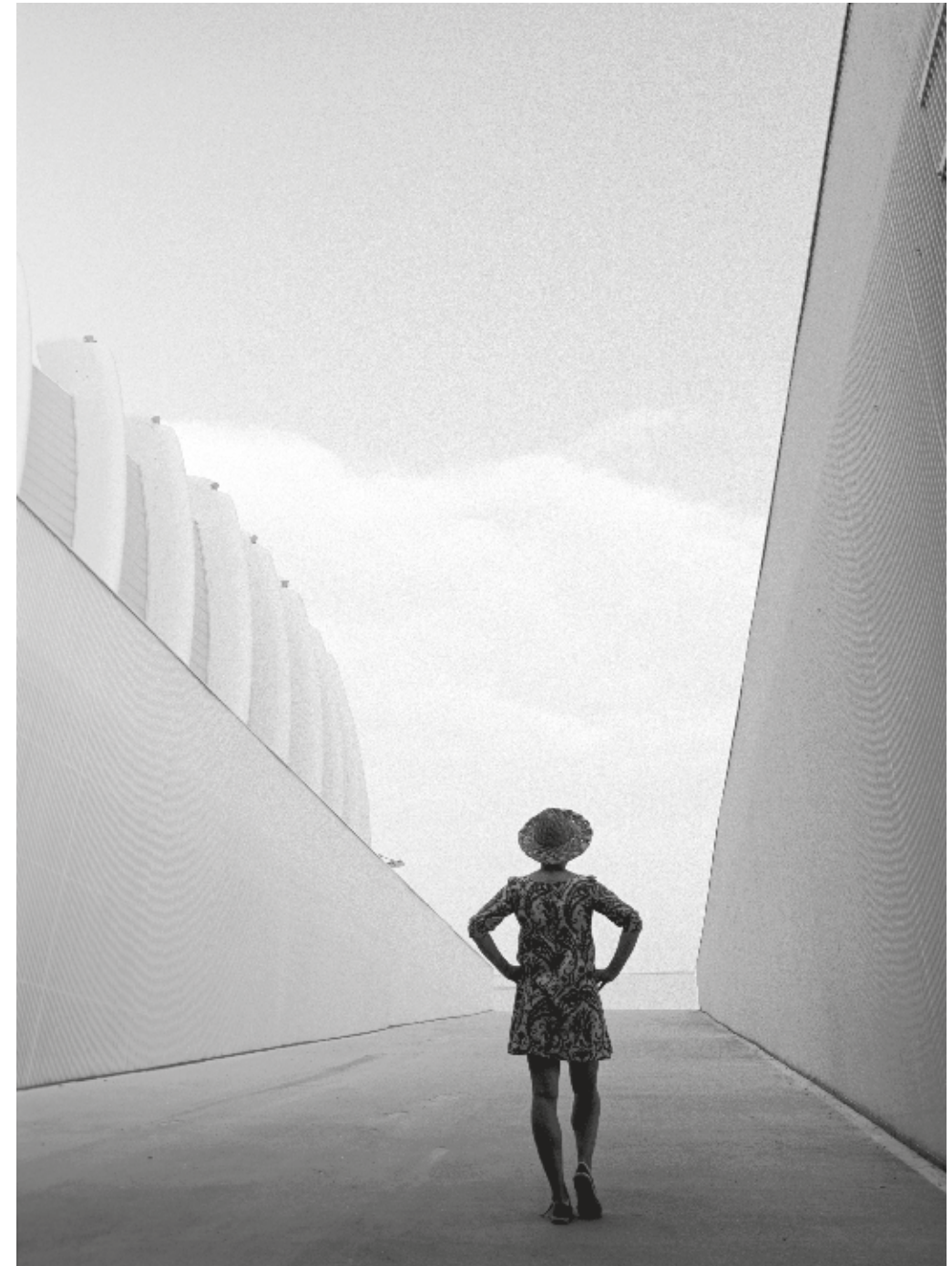

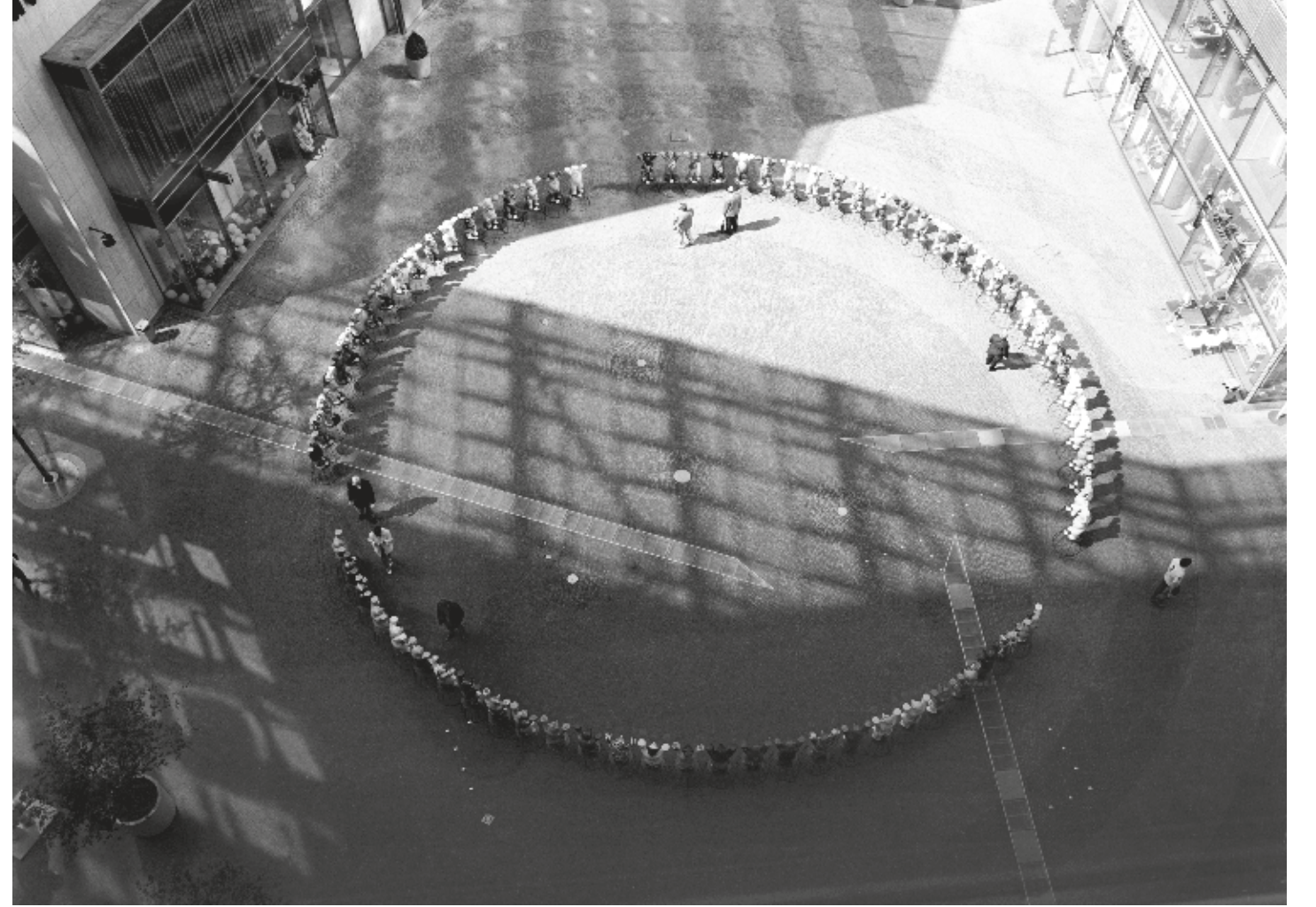
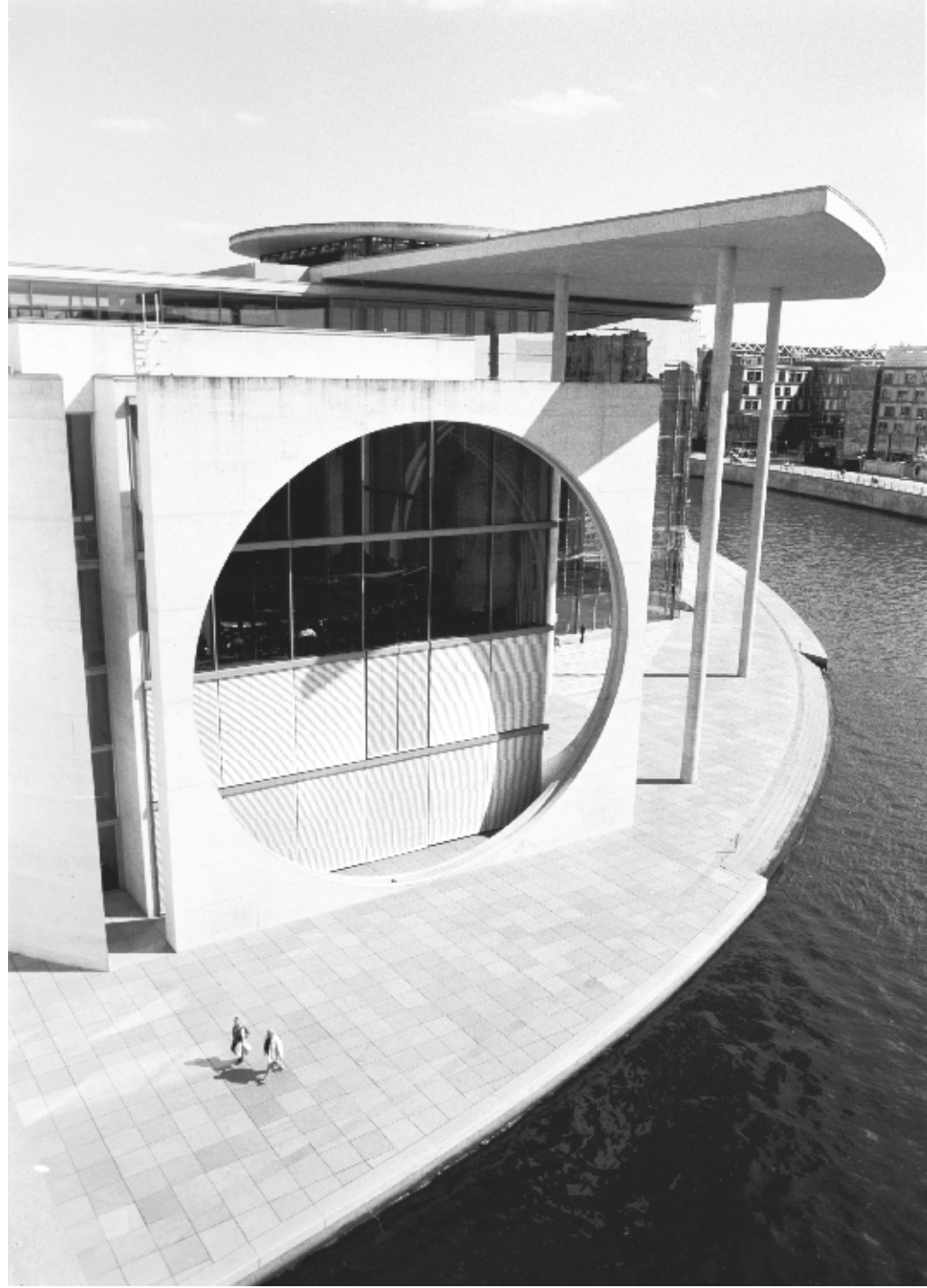

BERLIN

ISTANBUL

DRUGI GRADOVI
OTHER CITIES

JADRANSKE RUTE
ADRIATIC ROUTES

AKTOVI
NUDES

MARGINALIJE
MARGINALIA

Knjige / Books

Abadžić, Stanko. V zrcadle života = In the Mirror of Life. / [Ur. Stanko Abadžić; tekst Vladimir Remeš]. Prag : PROTISK, 2001.

Abadžić, Stanko. In absentia : fotografije = photographs. / [Ur. Franjo Kiš; predgovor Marina Tenžera]. Zagreb : ArTresor naklada, 2003.

Abadžić, Stanko. Stanko Abadžić. / [Ur. Seid Serdarević; tekst Nataša Šegota Lah]. Zaprešić : Fraktura, 2007.

Abadžić, Stanko. Stanko Abadžić : Marginalije. / [Ur. Branko Čegec; tekst Zdravko Zima]. Zagreb : Meandar media, 2009.

Abadžić, Stanko. Zagreb : Skice za portret grada. / [Ur. Franjo Kiš; tekst Željko Zorica]. Zagreb : ArTresor naklada, 2011.

Glamuzina, Drago; Abadžić Stanko. Sami u toj šumi. / [Ur. Dražen Dabić; tekst Zoran Ferić]. Zagreb : Bibliofil global, 2011.

Abadžić, Stanko. Pariz : skice za portret grada = sketches for a portrait of the city = esquisses pour le portrait de la ville. / [Ur. Josip Pandurić; tekst Zdravko Zima]. Zagreb : Disput, 2012.

Abadžić, Stanko. Adriatic Routes. / [Ur. Max Juhasz; tekst Nataša Šegota Lah]. Zagreb : Kadar 36, 2013.

Abadžić, Stanko. Prag = Prague = Praha. / [Ur. Branko Čegec; predgovor Marija Tonković; pogovor Jasmin Krpan]. Zagreb : Meandarmedia, 2013.

Katalozi izložbi / Catalogues

Gašparović, Miroslav. Stanko Abadžić : Zagreb - skice za portret grada. U : Stanko Abadžić : Zagreb - skice za portret grada. Zagreb : Muzej za umjetnost i obrt, 05.04. – 06.05.2012. / [Ur. Anđelka Galić]. [Katalog izložbe].

Maković, Zvonko. Kaleidoskop : Bilješka o berlinskim fotografijama Stanka Abadžića. U : Stanko Abadžić : Berlin - skice za portret grada. Zagreb : Hrvatsko društvo likovnih umjetnika, 14.06. - 29.06.2011. / [Katalog izložbe]

Maković, Zvonko. Subjektivni dokumentarist : Fotograf Stanko Abadžić. U : Subjektivni dokumentarist : Fotograf Stanko Abadžić. Zagreb : Galerija Meandar, 14.12.2005. - 24.01.2006. / [Katalog izložbe]

Dokumentarni film / Documentary

Marija Tonković. Stanko Abadžić. U : Fotografija u Hrvatskoj. / [Ur. Ana Marija Ganza Habjan]. Zagreb, HRT, 2012.

Izbor iz bibliografije / Selected bibliography

(-). Vernisaz vystavy. // Večerník Praha, Prag, 29.02.2000.

(-). V zrcadle života. // Metro, Prag, 13.03.2000.

(-). Svjetlo i voda. // Hrvatska vodoprivreda, listopad 2000.

(-). Abadzicova pocta pohode. // Respekt, Prag, 13.05.2001.

Burian, Petr. Umělec výrazného osobitého vidění. // Haló noviny, Prag, 29.03.2001.

(-). Prve nagrade u Zagreb i Vukovar. // Glas Slavonije, 15.06.2001.

(-). Večeras otvorenje izložbe radova Salona fotografije Osijek 2001. //Jutarnji list, 15.06.2001.

(-). Oštra konkurencija vrsnih vizualaca. // Glas Slavonije, 18.06.2001.

(-). Izložba fotografija Stanka Abadžića. // Jutarnji list, 27.07.2001.

Tenžera, Marina. Praška knjiga sjećanja. // Vjesnik, 27.07.2001.

(-). Prag koji volim. // Novi list, 04.08.2001.

(-). Čechy u Jaderského moře. // Lidové noviny, 04.09.2001.

(-). Vrlo star fotograf. // Slobodna Dalmacija, 17.10.2001.

(-). Stanko Abadžić, fotografije. // Foto+Video, travanj 2002.

(-). Kenneth Nelson i Stanko Abadžić. // Glas Istre, 25.07.2002.

(-). Tri izložbe u UGD-u. // Slobodna Dalmacija, 10.08.2002.

(-). Tri izložbe u Umjetničkoj galeriji Dubrovnik. // Novi list, 10.08.2002.

K.R. Galerijski slalom kroz hrvatsku umjetnost. // Vjesnik, 10.08.2002.

(-). Za posjetitelje ugodna iznenađenja. // Naša Baška, 6, listopad 2002.

(-). Stanko Abadžić : Prag. // Brennpunkt, Berlin, 3(2003).

Šegota Lah, Nataša. SLADAK ZALOGAJ ZA NAŠU ZAČUĐENU GLAD : Prag na fotografijama Stanka Abadžića u Malom salonu. // Novi list, 16.03.2003.

(-). Kad iz sjećanja nestanu boje. // Hrvatsko slovo, 28.03.2003.

(-). Spiel mit Licht und Schatten. // Schwaebische Zeitung, Ravensburg, 03.04.2003.

(-). Fotoklub Osijek obilježio 65. obljetnicu postojanja. // Glas Slavonije, 09.06.2003.

(-). Schoenheit auf dunklen Treppen. // Der Tagesspiegel, Berlin, 26.06.2003.

(-). Domaći fotomajstori prvi put rame uz rame. // Novi list, 29.07.2003.

(-). Predstavljanje najboljih hrvatskih fotografa. // Nedjeljni Vjesnik, 10.08.2003.

(-). Izložba Stanka Abadžića. // Slobodna Dalmacija, 16.08.2003.

Šoškić Masnec, Tanja. Stanko Abadžić u Krku. // Vijenac, XI, 251(2003).

(-). Fotografi na tržištu umjetnina. // Globus, 31.10.2003.

(-). Salao de Fotografia do Algarve em Quarteira. // Voz de Silves, Silves, 20.11.2003.

Šoškić Masnec, Tanja. Abadžić u Mimari. // Vijenac, XI, 255(2003).

(-). IN ABSENTIA fotografa Stanka Abadžića. // Večernji list, 13.12.2003.

(-). U potrazi za iščezlim ambijentom. // Novi list, 13.12.2003.

(-). “Suočavanje” sedmorice fotografa. // Novi list, 22.12.2003.

(-). Suočavanja artista fotografije. // Novi list, 23.12.2003.

(-). Gornji grad u zlatnom rezu. // Vjesnik, 27.12.2003.

Brezovečki-Biđin, Iva. U prisutnosti. // Vijenac, XI, 237(2003).

(-). Slojevita različitost istog svijeta. // Novi list, 11.01.2004.

(-). Bolji “reporter” nego režiser. // Slobodna Dalmacija, 25.01.2004.

Maković, Zvonko. U praškom egzilu. // Globus, 02.01.2004.

Šegota Lah, Nataša. Sjene u mrežama nečujnog chiaroscuro. // Novi list, 18.01.2004., str. 8.

Ivandić, Martina. Abadžićeva poezija tihog života. // Vjesnik, 27.01.2004.

(-). Kad izbivanje postane prednost. // Hrvatsko slovo, 05.03.2004.

(-). Stanko Abadžić : Spomino na Prago. // Novost, 12.03.2004.

(-). Tihotni deli Prage ujeti v objektiv. // Delo, Ljubljana, 12.03.2004.

(-). Fotografija : nijemi svjedok tegobnih procesa epohe. // Glas Slavonije, 18.03.2004.

(-). Stadtportrait in Schattenbildern. // Wolfsburger Kurier, Wolfsburg, 30.03.2004.

Mostarčić, Iva. Dinja iz Praga. // Vijenac, 15.04.2004.

(-). Romantika na dva točka. // Dnevnik, Beograd, XII, 264(2004).

Kuzmić, Zdenko. Uživanje u svakodnevnicima. // Vijenac, XII, 271(2004).

(-). Umjetnički fotograf Stanko Abadžić izlaže u Njemačkoj i Slovačkoj. // Novi list, 27.09.2004.

(-). Abadžićev Prag i Jadran u Njemačkoj i Slovačkoj. // Večernji list, 27.09.2004.

(-). Ein Fotoband von Stanko Abadžić. // Schwarz – weiss, Brandenburg, 02.10.2004.

(-). Kroatie zeigt den Charme Prags. // WAZ, Essen, 20.10.2004.

(-). Ein Kroatie in Prag. // WAZ, Essen, 20.10.2004.

(-). Beeindruckend : Bilder aus Prag. // WAZ, Essen, 26.10.2004.

(-). Prag : Schoenheit, Geborgenheit und Melancholie. // Wolfsburger Nachrichten, Wolfsburg, 26.10.2004.

(-). Svijest o umjetničkoj fotografiji. // Novi list, 06.12.2004.

(-). Pervanova fotografija prodana za 5.000 kuna. // Novi list, 08.12.2004.

(-). Revizija čeka proljeće : samostalni umjetnici u Hrvatskoj. // Večernji list, 31.12.2004.

(-). Označeni prizori bez značenja. // Epoha, siječanj 2005.

(-). Umjetnički fotograf Abadžić u Ljubljani. // Večernji list, 04.01.2005.

(-). Stanko Abadžić : IN ABSENTIA. // Dnevnik, Ljubljana, 8.01.2005.

(-). Izložba Stanka Abadžića u Fotoklubu Zagreb. // Novi list, 18.01.2005.

(-). Stanko Abadžić : IN ABSENTIA. // Delo, Ljubljana, 19.01.2005.

(-). Abadžićevi prizori s značenjem. // Večernji list, 22.01.2005.

(-). Medprostor u času. // Delo, Ljubljana, 26.01.2005.

(-). Stanko Abadžić : In Absentia. // Vjesnik, 29.01.2005.

(-). Momente des Lichts und des Schattens. // Hanauer Anzeiger, 25.04.2005.

(-). Ein Spiel mit Licht und Schatten. // Hanau Post, 26.04.2005.

Ivan, Dina. Otkrića u običnome. // Vijenac, XIII, 286(2005).

(-). Prizori bez značenja ili Znakovi pokraj puta. // Hrvatsko slovo, 18.02.2005.

(-). Abadžićev Jadran u Pragu. // Večernji list, 10.03.2005.

(-). Jadranski ciklus. // Epoha, svibanj 2005.

(-). Lichtarme Begleiter in heruntergekommenen Gegend. // Frankfurter Rundschau, 14.05.2005.

(-). Ovdje znam svaki kamen jer gotovo svakodnevno fotografiram. // Naša Baška, 18.06.2005.

(-). Salon fotografije Vinkovci 2005. // Vinkovački list, 22.07.2005.

(-). Fotograf Stanko Abadžić ukupni pobjednik. // Novi list, 09.08 2005.

(-). Revija hrvatskih majstora fotografije. // Večernji list, 10.08.2005.

(-). Iza stvarnosti. // Novi list, 21.08.2005.

(-). Prag : imaginarno u stvarnom. // Epoha, rujan 2005.

(-). Majstor crno-bijele fotografije. // Vjesnik, 02.09.2005.

(-). Tražio sam svoj Prag. // Novi list, 06.09.2005.

(-). Abadžićev praški ciklus. // Vjesnik, 12.09.2005.

(-). Abadžić nagrađen u Danskoj. // Vjesnik, 12.09.2005.

(-). Zlato i srebro Stanku Abadžiću. // Večernji list, 13.09.2005.

Masnec Šoškić, Tanja. Ljubljanski salon. // Vijenac, XIII, 300(2005).

(-). Bilder einer verlorenen Zeit. // Rheinische Post, Düsseldorf, 30.09.2005.

(-). Prague entre omres et lumieres. // La Cote, Nyon, 12.10.2005.

(-). Prague a la suce croate. // Profil, Geneva, studeni 2005.

(-). Fotografije “izlobličile” mrtvilo grada. // Novi list, 14.11.2005.

(-). Skladna slika nespojivog. // Novi list, 20.11.2005.

(-). Otvara se galerija Meandar. // Vjesnik, 14.12.2005.

(-). Prag koji miriše po Kafki. // Večernji list, 16.12.2005.

Ivan, Dina. Abadžić u Galeriji MM. // Vijenac, XIII, 307(2005).

(-). Klasična fotografija će preživjeti. // Glas Slavonije, 08.01.2006.

(-). Klasična fotografije će preživjeti. // Novi list, 15.01.2006.

(-). Abadžić u Annecyju. // Večernji list, veljača 2006.

(-). Abadžićeve fotografije u Ljubljani. // Novi list, 16.02.2006.

(-). Međunarodni uspjesi Stanka Abadžića. // Novi list, 18.02.2006.

(-). Svetloba in senca. // Delo, Ljubljana, 23.02.2006.

Masnec Šoškić, Tanja. Abadžić u Photonu. // Vijenac, XIV, 313(2006).

(-). Ciklus “U odsutnosti” predstavljen Karlovčanima. // Karlovački list, 10.03.2006.

Ivan, Dina. Soprano i Abadžić. // Vijenac, XIV, 314(2006).

(-). Hrvatskim fotografima nedostaje prava infrastruktura. // Karlovački list, 16.03.2006.

(-). Abadžić izlaže u Češkoj. // Vjesnik, 04.04.2006.

(-). Fotografije Stanka Abadžića u Kastvu. // Vjesnik, 26.04.2006.

(-). Abadžićeva berlinska aukcija. // Večernji list, 25.05.2006.

(-). Abadžić izlaže u Americi. // Večernji list, 15.07.2006.

(-). Abadžićeve fotografije u SAD. // Vjesnik, 22.07.2006.

Štrbac, Maša. Oko za crno-bijeli svijet. // Vijenac, XIV, 326(2006)., str 12.

(-). Tranzicija i globalizacija potiskuju autentično. // Novi list, 04.03.2007.

(-). Monografija Stanka Abadžića. // Metro, 16.03.2007.

(-). Baština ljudskih tragova. // Epoha, ožujak 2007.

Štrbac, Maša. Postojana strast. // Vijenac, XV, 345(2007).

(-). Prag sjetnih ulica. // Vjesnik, 30.05.2007.

(-). Stanko Abadžić među 16 najboljih fotografa. // Večernji list, 08.08.2007.

(-). Stanko Abadžić u češkom Photoartu. // Novi list, 10.08.2007.

(-). Fotografije Stanka Abadžića. // Hrvatsko slovo, 07.09.2007.

(-). Stanko Abadžić u Ateni. // Večernji list, 27.09.2007.

(-). Stanko Abadžić in Istanbul. // Skylife, listopad 2007., str 6.

(-). Spotliht : Stanko Abadžić. // IZ, Istanbul, listopad 2007.

(-). In between memories and the future. // Kathimerini, 05.10.2007.

(-). Koreograf svjetla i sjene. // Vjesnik, 19.10.2007.

(-). Stanko Abadžić izlaže u SAD. // Večernji list, 04.12.2007.

(-). Stanko Abadžić izlaže u Miamiu. // Metro, 04.12.2007.

(-). San o izgubljenom vremenu. // Novi list, 02.01.2008.

(-). San o prostoru. // Glas Slavonije, 03.01.2008.

Jurišić, I. Stanko Abadžić izlaže “100 fotografija” u Mimari. // Jutarnji list, 08.01.2008.

(-). Abadžić izlaže u Mimari. // Metro, 09.01.2008.

(-). Večeras izlaže Stanko Abadžić. // Večernji list, 10.01.2008.

Maštrović, Korana. Sto potraga izgubljenog vremena. // Večernji list, 12.01.2008., str. 63.

(-). Nostalgичni crno-bijeli prizori bezvremene ljepote. // Novi list, 12.01.2008.

(-). U negativu prvog dojma. // Epoha, siječanj-veljača 2008.

(-). Uхватiti vrijeme. // Vjesnik, 20.01.2008.

Glavan, Darko. Ugođaji koji podsjećaju na Carola Reeda i Federica Fellinija. // Jutarnji list, 22.01.2008.

Prosoli, Iva. Portret gospodina K. // Vijenac, XVI, 364(2008).

(-). Abadžić u New Yorku. // Večernji list, 11.04.2008.

(-). Abadžićeva izložba u Japanu. // Večernji list, 23.05.2008.

(-). Abadžićeve fotografije u Japanu. // Novi list, 24.05.2008.

(-). Abadžić izlaže u Japanu. // Metro, 03.06.2008.

(-). Fotografije skrivenog Praga. // Politika, Beograd, 18.08.2008.

(-). Prag Stanka Abadžića. // Blic, Beograd, 18.08.2008.

(-). Nostalgija Stanka Abadžića. // Blic, Beograd, 26.08.2008.

(-). Fotografije Stanka Abadžića. // Slobodna Dalmacija, 10.09.2008.

(-). Mediteran je najbolji bez kolora. // Slobodna Dalmacija, 13.09.2008.

(-). Abadžić u Schwarzeissu. // Večernji list, 08.12.2008.

(-). Fahrrad im Vergleich. // Schwarzweis, Steinfurt, 66(2008).

(-). Portfolio : Schattenspiele. // Schwarzweiss, Steinfurt, 67(2008-2009).

(-). Češki ciklus za američke oči. // Večernji list, 09.01.2009.

(-). Abadžićeve fotografije u Los Angelesu. // Novi list, 09.01.2009.

(-). Abadžićeve fotografije u Los Angelesu. // Glas Istre, 09.01.2009.

Primorac, Branka. Eros kao estetski doživljaj. // Večernji list, 10.01.2009., str. 47.

(-). Abadžić u nedjelju u galeriji Lang. // Jutarnji list, 21.01.2009.

(-). Okamenjena prolaznost u leći gledanja. // Glasnik, 30.01.2009.

(-). Abadžićevi aktovi na Fotosofiji. // Jutarnji list, 08.02.2009.

Ivan, Dina. Erotičnost u crno-bijelom pogledu. // Novi list, 08.02.2009., str. 8.

(-). Nevidljivo pokušavam učiniti vidljivim. // Večernji list, 17.03.2009.

(-). Kako osam fotografa iz osam zemalja vide jugoistočnu Europu. // Večernji list, 09.04.2009.

(-). Stanko Abadžić : Nova galerija. // Globus, 10.04.2009.

(-). Stanko Abadžić na izložbi “Svjetlo i sjene na Balkanu”. // Novi list, 10.04.2009.

(-). Svetlost i senke na Balkanu. // Refoto, Beograd, 59, svibanj 2009.

(-). Abadžić izlaže u Njemačkoj. // Novi list, 20.08.2009.

(-). Stanko Abadžić drugi put izlaže u galeriji Fototreppe u Hanau. // Večernji list, 21.08.2009.

(-). Spaziergang mit familiaerer Atmposphaere. // Hanauer Anzeiger, 22.08.2009.

(-). Vječno na putu. // Vjesnik, 30.08.2009.

(-). Slika kao vremeplov. // Jutarnji list, 25.10.2009.

(-). Svijet koji nestaje u novoj fotomonografiji Stanka Abadžića. // Novi list, 25.10.2009.

(-). Abadžićev portfolio u časopisu Photo Art International. // Večernji list, 31.10.2009.

(-). Bljeskovi nestajućeg svijeta. // Vjesnik, 31.10.2009.

(-). Netipični radovi Stanka Abadžića. // Jutarnji list, 27.11.2009.

(-). Abadžićevi aktovi u novoj fotogaleriji. // Večernji list, 28.11.2009.

(-). Fotografija u okružju ljepote. // Vjesnik, 03.12.2009.

(-). Galerija Ministry of Beauty : koncept koji promiče estetiku. // Večernji list, 03.12.2009.

(-). Fotoaktovi. // Jutarnji list, 03.12.2009.

(-). Aktovi Stanka Abadžića u novom izložbenom prostoru. // Novi list, 17.12.2009.

(-). Suptilna erotika. // Vjesnik, 22.12.2009.

(-). Fotografije Stanka Abadžića na izložbi u američkoj galeriji. // Novi list, 02.01.2010.

(-). Abadžićeve crno-bijele fotografije na fotosajmu u New Yorku. // Novi list, 17.03.2010.

(-). Nostalgичne Abadžićeve fotografije u New Yorku. // Jutarnji list, 20.03.2010.

(-). Abadžićeve fotografije u New Yorku. // Vjesnik, 22.03.2010.

(-). Fotografije Pariza Stanka Abadžića u Gliptoteci HAZU. // Večernji list, 03.05.2010.

Kalle, Martina. Posveta humanijim vremenima. // Vjesnik, 04.05.2010.

(-). Pariz kao stvoren da bude ukras usamljenim ljudima. // Jutarnji list, 05.05.2010.

Ivan, Dina. U prostor zaljubljeni : Stanko Abadžić : Pariz – skice za portret grada : Gliptoteka : svibanj. // Vijenac, XVIII, 422(2010).

(-). Crno-bijeli Pariz Stanka Abadžića u Gliptoteci HAZU. // Novi list, 09.05.2010.

Kiš, Patricia. Svijetu je ponovno otkrio Prag, sada je raskrinkao i Pariz. // Jutarnji list, 12.05.2010., str. 24-25.

Jergović, Miljenko. Tihi portreti tuđih gradova. // Jutarnji list, 22.05.2010., str. 33.

(-). Fotografije Stanka Abadžića u časopisu Black and White. // Večernji list, 04.06.2010.

(-). Abadžić u časopisu Black and White. // Novi list, 05.06.2010.

Pentić, Višnja. Nevidljivi Pariz ili kako sam gledao gradove. // Zarez, XII, 285(2010), str. 18.

(-). Abadžić izlaže u Švicarskoj. // Novi list, 12.06.2010.

(-). Metropolis, Photodays Rovinj. // Glorija, 12.06.2010.

(-). Stanko Abadžić izlaže u Sisku. // Novi list, 03.09.2010.

(-). Stanko Abadžić izlaže u Finskoj. // Novi list, 04.10.2010.

(-). Izložba Stanka Abadžića “Putovima Jadrana” u Helsinkiju. // Večernji list, 05.10.2010.

(-). Stanko Abadžić izlaže u Parizu. // Novi list, 03.11.2010.

(-). Abadžićeva fotografija u zbirci pariške banke. // Jutarnji list, 11.12.2010.

(-). Fotografije uz izložbu East Side Story. // Polka magazine, Paris, 11(2010).

(-). Crno-bijeli Jadran Stanka Abadžića u Fotoklubu Zagreb. // Večernji list, 18.01.2011.

(-). Abadžić u Fotoklubu Zagreb. // Novi list, 18.01.2011.

(-). Čarobni ljudi u običnim situacijama. // Globus, 28.01.2011.

B.R. Crno-bijeli radovi Stanka Abadžića na sajmu u New Yorku. // Večernji list, 28.02.2011.

(-). Prizori Berlina kako ga vidi stepski vuk. // Jutarnji list, 26.05.2011.

(-). Berlin fotografa Stanka Abadžića. // Nacional, 14.06.2011.

Kalle, Martina. Tiha subverzivnost i nestajući svijet. // Vjesnik, 14.06.2011.

Ivan, Dina. Prelazak preko granice : STANKO ABADŽIĆ : BERLIN - SKICE ZA PORTRET GRADA : DHLU : 14–29. LIPNJA. // Vijenac, XIX, 451(2011).

(-). Portretiram ljude i gradove. // Aktual, 21.06.2011.

Pentić, Višnja. Misaono oko. // Zarez, XIII, 312(2011), str. 15.

(-). Nove knjige fotografa Stanka Abadžića. // Novi list, 24.06.2011.

(-). Stanko Abadžić u poljskom časopisu Foto. // Novi list, 01.07.2011.

(-). Portfolio S. Abadžića objavljen u poljskom časopisu Foto. // Večernji list, 01.07.2011.

B.R. Miris žene Stanka Abadžića putuje na izložbu u Ljubljani. // Večernji list, 21.07.2011.

(-). Abadžić izlaže u Sloveniji. // Novi list, 22.07.2011.

Radović, Bojana. Suvremene fotografije grada koji prkosi vremenu. // Večernji list, 26.07.2011.

(-). Snimam Zagreb koji brzo nestaje. // Aktual, 27.9.2011.

Kalle, Martina. Zagreb kakvog više nema. // Vjesnik, 24.10.2011., str. 21.

(-). Stanko Abadžić svoj praški ciklus izlaže na Paris Photu. // Večernji list, 03.11.2011.

(-). Abadžić u kineskom časopisu. // Nacional, 15.11.2011.

(-). Zagreb izgleda kao Pariz u kojem žive djeca i samci. // Jutarnji list, 17.11.2011.

Radović, Bojana. Stanko Abadžić je fotograf kojeg još nije odbila ni jedna žena. // Večernji list, 19.11.2011.

Zlomislić, Anita. Potraga za osobnošću. // Kontura, 114-115, prosinac 2011., str. 74-75.

B.R. Stanko Abadžić nastavlja svoj uspješan pohod na Kinu. // Večernji list, 30.12.2011.

(-). Abadžićev Pariz u kineskom časopisu. // Novi list, 31.12.2011.

(-). Foto legende : 13 priča. // Globus, 17.02.2012.

(-). Miris žene Stanka Abadžića. // Glas Slavonije, 24.02.2012.

Lendvaj, Ana. Abadžićevo tijelo žene ne robuje ni modi ni fotoshopu. // Večernji list, 25.02.2012.

(-). Vraćanje digniteta ženskom tijelu. // Novi list, 29.02.2012.

(-). Dobar akt polazi od glave. // Novi list, 04.03.2012.

(-). Crno-bijeli Zagreb Stanka Abadžića. // Jutarnji list, 02.04.2012.

(-). Stanko Abadžić donira fotografije MUO. // Aktual, 03.04.2012.

(-). Fotografije Stanka Abadžića u Muzeju za umjetnost i obrt. // Novi list, 03.04.2012.

(-). Izložba fotografija Stanka Abadžića posvećena Zagrebu. // Novi list, 06.04.2012.

(-). Stanko Abadžić fotografije. // Večernji list, 07.04.2012.

(-). Vremensko putovanje nepoznatim Zagrebom. // Novi list, 07.04.2012.

(-). Black and White objavio portfolio Stanka Abadžića. // Večernji list, 23.04.2012.

(-). Abadžićev portfolio u Black and White magazinu. // Novi list, 24.04.2012.

(-). Ustajem rano, vozim se tramvajem, trazim priču. // Jutarnji list, 28.04.2012.

(-). Abadžićeve fotografije u Francuskoj. // Glas Slavonije, 20.06.2012.

(-). Praški ciklus. // Novi list, 23.06.2012.

Lendvaj, Ana. Stanko Abadžić : Renomirani naš fotograf objavio je monografiju o Parizu tragajući za tim gradom “po svojoj mjeri“. // Večernji list, 11.08.2012., str. 56-57.

(-). Stanko Abadžić je u prikazivanju Pariza uspio pobjeći od klišeja. // Jutarnji list, 26.09.2012.

Gavrilović, Feđa. Ljepota, glavna zadaća umjetnosti : MONOGRAFIJA STANKA ABADŽIĆA O PARIZU. // Vijenac, XX, 489(2012).

(-). AKT NOW : STANKO ABADZIC. // Das Kunstmagazin, Hamburg, 01.02.2013.

Hrgović, Maja. Život je riznica malih detalja. // Novi list, 17.03.2013., str. 8.

Vulić, Tonko. Borio sam se protiv klišeja i pronašao svoj Pariz. // Aktual, 20.03.2013., str. 40-41.

(-). Abadžić na izložbi u Santa Fe. // Jutarnji list, 22.07.2013.

(-). Stanko Abadžić : portfolio, razgovor s T. Maricem. // Digital Foto, 72, 09.08.2013.

(-). Crno bijele slike Jadrana bez turista. // Večernji list, 11.10.2013.

Valerjev Ogurlić, Nela. Sekvence spašene od zahuktalosti života. // Novi list, 14.10.2013., str. 28.

(-). Jadranski ciklus Stanka Abadžića. // Jutarnji list, 19.10.2013.

(-). Portfolio na deset stranica. // Schwarzweiss, prosinac 2013.

(-). Abadžićev Zagreb. // Večernji list, 04.12.2013.

(-). Praški ciklus Stanka Abadžića. // Glas Slavonije, 29.12.2013.

(-). Kad gledamo ove fotografije kao da slušamo šansone... // Jutarnji list, 31.01.2014.

(-). Prag Stanka Abadžića u Laubi. // Jutarnji list, 06.03.2014.

(-). Abadžićev Prag u starinskom duhu. // Večernji list, 06.03.2014.

Hrgović, Maja. Grad otet iz ralja globalizacije. // Novi list, 09.03.2014., str. 5.

(-). Zagreb Stanka Abadžića. // Novi list, 31.03.2014.

SADRŽAJ / CONTENT

Marija Tonković: Uvod / Introduction 4-13

    Prag / Prague 15-37

    Pariz / Paris 39-61

    Zagreb 63-85

    Berlin 87-105

    Istanbul 107-131

Drugi gradovi / Other cities 133-151

    Tallin, 2012 134-135

    Beograd, 2010 136-137

    Karlovac, 2011 138

    Tokyo, 2010 139

    Maribor, 2010 140

    Helsinki, 2010 141

    St.Peterburg, 2010 142

    Pariz, 2010 143

    Beograd, 2014 144-148

    Helsinki, 2014 149-150

    Porvoo, 2014 151

Jadranske rute / Adriatic routes 153-173

    Aktovi / Nudes 175-197

Marginalije / Marginalia 199-219

Bibliografija / Bibliography 220-224

Posebna zahvala / Special thanks to:

CROATIA OSIGURANJE D.D.
PPK BJELOVAR D.D.
NEO ORBIS D.O.O.
LIBUSOFT CICOM D.O.O.
VEMAKO TISAK D.O.O.
MKR - KEMIJA D.O.O.
EUROPAPIER ADRIA D.O.O.

TISKANO NA PAPIRU / PRINTED ON PAPER
GardaMatt Ultra 150 g/m²

STANKO ABADŽIĆ PORTFOLIO

NAKLADNIK / PUBLISHER
Kadar 36
www.kadar36.hr

ZA NAKLADNIKA / OFFICIAL REPRESENTATIVE
Max Juhasz

UREDNIK / EDITING
Stanko Abadžić

TEKST / INTRODUCTION BY
Marija Tonković

LEKTURA I BIBLIOGRAFIJA / LANGUAGE EDITING AND BIBLIOGRAPHY
Gordana Đuričić

PRIJEVOD NA ENGLISKI / TRANSLATION INTO ENGLISH
Damjan Lalović

GRAFIČKO OBLIKOVANJE / LAYOUT
Sennur Çevik Onan

TISAK / PRINTED BY
Vemako tisak d.o.o

TISKANO NA PAPIRU / PRINTED ON PAPER
GardaMatt Ultra 150 g/m²

GODINA IZDANJA / YEAR OF PUBLICATION
2014, prvo izdanje / first edition

CIP zapis dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne
knjižnice u Zagrebu pod brojem 877876

ISBN 978-953-57655-2-3

Copyright © Kadar36
Copyright © Stanko Abadžić

abadzicphoto@gmail.com
www.abadzic.de.vu
tel : + 385 98 9232530